

Rzeki karpackie - czysta Natura 2000

Natura 2000 - europejska sieć

Obszary Natura 2000 chronią istotne dla Europy gatunki oraz ich miejsca występowania, a także siedliska przyrodnicze, którym poświęcony był nr 6 Biuletynu. W obszarach Natura 2000 specyficzny jest reżim ochronny – brak listy konkretnych zakazów, ochrona jest ukierunkowana na to, co w danym terenie jest cennego. W stosunku do tych tzw. „naturowych” organizmów czy ich siedlisk zabrania się podejmowania działań, które mogą na nie negatywnie oddziaływać. Każdy obszar jest więc traktowany indywidualnie, ma specyficzny charakter, inne gatunki czy siedliska przyrodnicze są w nim chronione. W tym numerze przedstawiamy gatunki, które są przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000 Wisłoka z dopływami.

Wisłoka z dopływami PLH180052

fol. T. Wilk

Gatunki chronione w obszarze Natura 2000 Wisłoka z dopływami PLH180052

Cechą charakterystyczną cieków górskich jest zmienność przepływów, gwałtowne wzbieranie po opadach, transportowanie przez nie dużych ilości żwirowego rumowiska oraz silna erozja brzegów i dna. Dynamika rzek górskich skutkuje ciętymi przekształceniami ich koryt, co zapewnia dużą bioróżnorodność ekosystemów rzecznych. Podstawowym celem ochrony obszaru Natura 2000 Wisłoka z dopływami PLH180052 jest zachowanie doliny rzeki podgórskiej z naturalnym korytem i typowymi siedliskami nadrzeczными oraz fauną właściwą dla siedlisk wodnych i ziemno-wodnych. Wisłoka z dopływami to ważna ostoja wielu cennych przyrodniczo organizmów wodnych. Łącznie stwierdzono tu ponad 20 gatunków ryb i minogów, z czego 4 uznano za przedmioty ochrony obszaru. Są to: minóg strumieniowy, brzanka, głowacz białołety. Wisłoka jest jedną z najważniejszych rzek przewidzianych do restytucji łososia. Na uwagę zasługują też łąki trzęślicowe w rejonie Zawadki Osieckiej, występujące tam w kompleksie z łąkami wierzbowymi, olszynką górską i łąką jesionową. Są one siedliskiem cennej fauny motyli, obejmującej 3 gatunki będące przedmiotami ochrony obszaru: modraszka telejusa i modraszka nausitosa oraz czerwończyka nieparka.

długość ciała u osobników dorosłych wynosi ok. 15 cm, długość ciała larw osiąga do 21 cm. Gatunek ten zamieszkuje wyłącznie wody stojące, głównie górne i środkowe odcinki niewielkich rzek i strumieni nizinnych, podgórskich i górskich. Wymaga wody dobrze natlenionej i czystej, rzek o naturalnym korycie z dnem piaszczystym lub żwirowym, miejscami mulistym. Prowadzi niepaszożytny tryb życia, jako postać dorosła nie odżywia się, gdyż jego przewód pokarmowy ulega zanikowi. Larwy filtrują wodę, z której odławiają glony i rozkładające się szczątki innych organizmów. Minogi strumieniowe w celu złożenia jaj odbywają krótkie wędrówki w górę strumieni do miejsc o twardej żwirowym lub piaszczystym podłożu, w którym samiec kopie dołki-gniazda. Samica składa do nich jaja, z których wykluwają się larwy. Dorosłe osobniki po złożeniu jaj giną w ciągu 2-3 tygodni. Larwy minoga strumieniowego żyją w osadach gliniasto-mulistych w zakolach rzek. Jest to gatunek bardzo wrażliwy na zmiany siedliska spowodowane działalnością człowieka takie jak: zanieczyszczenie wody, regulacja i umacnianie brzegów, tworzenie barier migracyjnych i zamulenie dna. Negatywny wpływ na populację minoga ma także modyfikacja koryt rzek związana z poborem kruszywa z dna rzek.

Minóg strumieniowy

fol. M. Nowak

Minóg strumieniowy ma silnie wydłużone, cylindryczne ciało. Na przekroju poprzecznym okrągłe, zaś w części ogonowej bocznie spłaszczone. Nie posiada parzystych płetw, jedynie dwie płetwy grzbietowe stykające się z sobą oraz płetwę ogonową o charakterystycznym lancetowatym kształcie. Głowa minoga zakończona jest przyssawką. Po obu jej stronach występuje 7 owalnych otworów skrzelowych. Ciało przyjmuje kolor od żółtawego przez oliwkowy do szarego, przy czym brzuch i dolna część boków są jaśniejsze. Średnia

Brzanka

fol. P. Sobieszczyk

Brzanka to ryba średniej wielkości, rzadko przekracza 25 cm długości całkowitej. Ciało jest wydłużone, niskie, lekko bocznie spłaszczone. Otwór gębowy dolny, z dwoma parami wąsów. Wargi mięsiste. Ubarwienie grzbietu i boków jest złocisto-oliwkowo-brązowe z plamkami, a brzuch kremowy. Jest to gatunek jednośrodowiskowy podejmujący krótkie kilku-kilkunastokilometrowe wędrówki (sporadycznie do kilkudziesięciu km), zasiedla podgórskie odcinki rzek i potoków, gdzie przebywa w płytkich partiach koryta ze żwiro-

wo-kamienistym lub kamienistym dnem, na takim też podłożu odbywa się tarło. Wędrówki tartowe mają miejsce w okresie kwiecień – początek czerwca, natomiast tarło odbywa się w okresie maj – początek lipca. Brzanka żywi się bezkręgowcami dennymi, głównie skorupiakami, a także larwami owadów. Jest to gatunek występujący wyłącznie w wodach płynących. W ciągu ostatnich 60 lat notowany jest duży spadek liczebności oraz zmniejszenie zasięgu występowania brzanki. Powodem są przekształcenia siedlisk (zbiorniki zaporowe, zabudowa i regulacja cieków, wydobywanie żwiru), istnienie przeszkód migracyjnych (zbiorniki zaporowe, tamy, proggi) i nieodpowiednia jakość wody (ścieki i eutrofizacja). Z badań wynika, że brzanka jest wrażliwa na zmiany przepływu wody i związaną z tym przebudowę strukturalną podłoża. Jest również mało odporna na zanieczyszczenia wód. Główne zagrożenia dla gatunku to budowa zbiorników zaporowych, tam i progów, które tworzą bariery migracyjne i odcinają populacje ryb od położonych niżej odcinków rzek, a także zabudowa i regulacja cieków. Dodatkowe zagrożenie stanowią zarówno punktowe, jak i obszarowe źródła zanieczyszczeń wód.

Czerwończyk nieparek

fot. Kenraiz, GFDL, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4218465>

Rozpiętość skrzydeł czerwończyka nieparka wynosi 32–40 mm. Znaczący jest wyraźny dymorfizm płciowy. U obu płci wierzch skrzydeł żłocistoczerwony z czarnym obrzeżeniem, a spód tylnego skrzydła z silnym błękitnym nalotem. U samca w połowie długości przedniego skrzydła znajduje się niewielka czarna kropka lub krótka poprzeczna kreska. Samica większa od samca. Czarne obrzeżenie przedniego skrzydła szersze, na skrzydle występuje przepaska z czarnych kropek oraz dwie dodatkowe kropki w nasadowej części skrzydła. Tylnie skrzydło silnie przyciemnione, z szerokim pomarańczowym paskiem przy zewnętrznym brzegu skrzydła. Czerwończyk nieparek związany jest z wilgotnymi łąkami i torfowiskami niskimi. Występuje w sąsiedztwie zbiorników wodnych i cieków. Gąsienice wylęgają się z zimujących jaj wczesną wiosną. Żerują do początku czerwca, kiedy to przepoczwarczają się na roślinie żywicielskiej, szczawiu lancetowatym. Wylęg dorosłych motyli następuje w drugiej dekadzie czerwca. Dorosłe osobniki latają od końca czerwca do początku sierpnia, a przy dwóch pokoleniach od początku czerwca do końca sierpnia.

Głowacz białopłetwy

fot. M. Nowak

Głowacz białopłetwy jest niewielką rybą o długości do 17 cm o maczugowatym kształcie ciała, spłaszczonym grzbietobrzusznie. Przystosowany jest do przydennego trybu życia w wodach płynących poprzez brak pęcherza pławnego. Głowa z dużymi oczami stanowi $\frac{1}{4}$

długości tej ryby. Głowacz nie posiada łusek. Ma jedynie niewielkie kolce na bokach ciała. Grzbiet i boki mają ubarwienie maskujące, co upodabnia go do kamienistego dna. Brzuch i płetwy są białawe. Głowacz białopłetwy zasiedla głównie środkowy bieg podgórskich rzek, zawsze poniżej strefy występowania głowacza przegopłetwego. Najczęściej przebywa na żwirowato kamienistym, rzadziej na piaszczystym dnie. W rzekach preferuje płytsze, przybrzeżne partie o głębokości 10–50 cm. Do tarła przystępuje na wiosnę (marzec–kwiecień). Jaja składane są pod kamieniami, oczyszczonymi wcześniej przez samca. Strzeże on ponadto rozwijającej się ikry oraz wylęgu. W okresie dnia gatunek ten przebywa w ukryciach, najczęściej pod kamieniami. Aktywny staje się o zmierzchu, penetrując najbliższą okolicę w poszukiwaniu pokarmu. W okresie tarła opuszcza swoje kryjówki i przez cały dzień przebywa na otwartej przestrzeni. Głowacz białopłetwy żywi się larwami ochotkowatych, chrzączek, jętek i widelnic oraz kietzami. Główne zagrożenie dla tego gatunku stanowią zanieczyszczenia, regulacje oraz brak drożności cieków.

Modraszek telejus i modraszek nausitous

fot. Chris van Swaay C. Van Swaay et al. (2012). „Dos and Don'ts for butterflies of the Habitats Directive of the European Union”. *Nature Conservation* 1: 73. DOI:10.3897/natureconservation.1.2786., CC BY 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18771232>

fot. Jean Marc Laugner, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9682335v>

Oba gatunki modraszków mają podobne wymagania siedliskowe i łatwo je ze sobą pomylić. Rozpiętość skrzydeł modraszka telejusa wynosi 34–38 mm. Widoczny jest wyraźny dymorfizm płciowy. Wierzch skrzydeł samca błękitny, z szeroką ciemną obwódką. Na skrzydłach występuje rząd stosunkowo niewielkich czarnych kropek. W połowie długości przedniego skrzydła dodatkowa kropka lub krótka poprzeczna kreska. Wierzch skrzydeł samicy silnie przyciemniony, błękitne tło widoczne w nasadowej części skrzydła. Spód skrzydeł obu płci szarobrunatny, z dwoma rzędami czarnych kropek w jasnych obwódkach. Z kolei rozpiętość skrzydeł modraszka nausitousa wynosi 35–37 mm. Wierzch skrzydeł samca ciemnogranatowy z szeroką czarną obwódką. Na skrzydłach znajduje się rząd czarnych kropek oraz pojedyncza czarna kropka w połowie długości przedniego skrzydła. Skrzydła samicy jednolicie ciemnobrunatne, bez rysunku. Spód skrzydeł u obu płci brunatny, znajduje się na nim pojedynczy rząd czarnych kropek w jasnych obwódkach. Modraszek telejus zasiedla wilgotne łąki i torfowiska, występujące w mozaice z zaroślami i bardziej suchymi łąkami i pastwiskami. Modraszek nausitous preferuje bardziej zakrzaczone tereny niż modraszek telejus i unika miejsc całkowicie odkrytych. Występowanie obu gatunków motyli uzależnione jest od obecności rośliny pokarmowej i odpowiedniego gatunku mrówki. Gąsienice żyją początkowo w kwiatach krwiściągę lekarskiego, potem są adoptowane przez mrówki wścieklice, które przenoszą je do mrowiska. Tam gąsienice odbywają swój dalszy rozwój, żywiąc się larwami swoich gospodarzy. Dorosłe motyle pojawiają się w lipcu i sierpniu.

Rzeki Karpackie - czysta Natura 2000

www.rzekikarpackie.fwie.pl

Co tygodni do 31.12.2018
nagroda w konkursie na:

www.facebook.com/RzekiKarpackie

Projekt objęty wsparciem merytorycznym:

RDOŚ w Krakowie, RDOŚ w Rzeszowie

